

УДК 378.011.3-051:373.3.091.3:94

DOI <https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series5.2026.110.37>

Черненко Г. М.

РОЗВИТОК ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ «МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ТА ІСТОРИЧНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ»

У статті теоретично обґрунтовано та методично розроблено систему розвитку інноваційного потенціалу майбутніх учителів початкової школи у процесі їхньої підготовки до викладання громадянської та історичної освітньої галузі. Актуальність дослідження зумовлена вимогами Професійного стандарту вчителя та реаліями реформи Нової української школи, що потребують від педагога готовності до роботи в умовах цифровізації та формування національної ідентичності учнів.

Розкрито сутність інноваційної компетентності як інтегративного утворення та виокремлено її ключові компоненти: аксіологічно-мотиваційний, когнітивно-дискурсивний, технологічно-операційний та аналітико-рефлексивний. У дослідженні доведено, що методична підготовка в закладах вищої освіти має трансформуватися від репродуктивного засвоєння знань до активного проєктування цифрового та ігрового контенту. Визначено потенціал дисципліни «Методика навчання громадянської та історичної освітньої галузі» через впровадження проблемних лекцій, лабораторно-практичних занять та дослідницько-орієнтованого навчання.

Особливу увагу приділено систематизації інноваційних засобів, серед яких: інтерактивна візуалізація часу, технології віртуальної реальності, гейміфіковані платформи тощо. Практична значущість дослідження полягає у розробці алгоритму створення здобувачами вищої освіти методичного портфоліо, що забезпечує верифікацію інноваційних прийомів під час педагогічної практики.

Доведено, що інноваційна компетентність поєднує в собі готовність до ціннісної трансформації змісту освіти, а саме: відтворення національної ідентичності, формування критичного мислення та технологічна спроможність використання сучасних технологій навчання. Такий інноваційний потенціал здобувачів вищої освіти успішно впливатиме на викладання громадянської та історичної освітньої галузі в початковій школі.

Ключові слова: інноваційна компетентність, майбутні вчителі початкової школи, методична підготовка, громадянська та історична освітня галузь, Нова українська школа, інтегрований курс «Я досліджую світ».

Сучасний етап розвитку вищої педагогічної освіти в Україні характеризується інтенсивним пошуком нових підходів до професійної підготовки вчителя, здатного ефективно працювати в умовах невизначеності та стрімкої цифровізації суспільства. Наразі особливої ваги набуває формування інноваційної компетентності майбутніх педагогів, що визначено вимогами Професійного стандарту вчителя [6] та стратегічними завданнями реформи Нової української школи [3]. Громадянська та історична освітня галузь у початковій школі сьогодні є «полем» формування інноваційної компетентності, стійкості та критичного мислення учнів. В умовах інформаційної війни та глобальної нестабільності майбутній учитель має володіти не лише сумою суспільних та історичних фактів, а й інноваційним інструментарієм для: деконструкції історичних міфів та фейків; формування у молодших школярів суб'єктності та розуміння демократичних цінностей; інтеграції україноцентричного підходу в ширший контекст світової історії. Зауважимо, що традиційні методи навчання часто виявляються недостатніми для реалізації завдань інтегрованого курсу «Я досліджую світ» (у частині громадянської та історичної складової). Виникає суперечність між потребою суспільства у вчителі-інноваторі, який вільно оперує цифровими технологіями (VR-екскурсії, гейміфіковані платформи, інтерактивні карти) та реальним рівнем методичної готовності випускників закладів вищої освіти до впровадження таких інновацій у практику. Інноваційна компетентність у межах методики викладання цієї галузі передбачає не лише знання технологій, а й здатність до педагогічної творчості, моделювання активних соціальних ситуацій та використання дослідницьких методів навчання.

Таким чином, впровадження ефективної методичної системи розвитку інноваційного потенціалу майбутніх учителів початкової школи є об'єктивною вимогою часу, що й спонукало до вибору теми статті.

Проблема формування інноваційної компетентності та методичної підготовки майбутніх учителів початкової школи перебуває у центрі уваги багатьох сучасних науковців. Аналіз наукової літератури дозволяє виокремити кілька ключових напрямів досліджень. Фундаментальні аспекти інноваційних процесів у закладах вищої освіти та професійної готовності вчителів до змін розкрито у працях Л. Даниленко, О. Пехоти та І. Дичківської. Дослідники наголошують, що інноваційна компетентність є інтегративним утворенням, яке поєднує мотиваційний, когнітивний та діяльнісний компоненти.

Питання методичної трансформації початкової освіти в умовах реформування висвітлено у роботах Н. Бібік, О. Савченко та М. Вашуленка. Зокрема, Н. Бібік акцентує увагу на важливості впровадження інтегрованого підходу в освітній процес, що безпосередньо стосується громадянської та історичної галузі. Проблему формування громадянської та історичної компетентності в учнів досліджували П. Кендзор, Т. Ладиченко, К. Баханов. Автори підкреслюють, що методика викладання дисциплін має базуватися на діалогічності, критичному аналізі джерел та формуванні ціннісних орієнтацій. Останнім часом активізувалися

дослідження щодо використання цифровізованих середовищ у підготовці педагогів, що відображено у працях сучасних дослідників, які вивчають STEM-підходи та гейміфікацію.

Попри значну кількість розробок, питання цілеспрямованого формування інноваційної компетентності саме у контексті методики викладання громадянської та історичної освітньої галузі залишається недостатньо висвітленим. Зокрема, потребує деталізації алгоритм використання специфічних інноваційних технологій (цифровий сторітелінг, віртуальна реконструкція, соціальне моделювання) для підготовки здобувачів вищої освіти до викладання інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

Метою статті є теоретичне обґрунтування та розроблення системи розвитку інноваційного потенціалу майбутніх учителів початкової школи у процесі їхньої професійної підготовки до викладання громадянської та історичної освітньої галузі, а також виокремлення найбільш ефективних інноваційних технологій для реалізації змісту цієї галузі в умовах Нової української школи.

У сучасному дискурсі педагогічної науки інноваційна компетентність вчителя початкової ланки розглядається як багатогранна метакатегорія, що відображає готовність суб'єкта до системної трансформації освітнього процесу на засадах гуманіцентризму та цифровізації.

Розвиток інноваційного потенціалу майбутнього вчителя початкової школи – це не просто процес накопичення знань, а формування професійної готовності до змін. В умовах сучасної освіти цей потенціал базується на поєднанні педагогічної гнучкості, методичної грамотності та креативності вчителя. Інноваційний потенціал сьогодні неможливий без володіння інструментами, які роблять навчання наочним і динамічним, а саме: використання ігрових технологій для підвищення мотивації, розуміння інтегрованого підходу (здатність вчителя будувати уроки на перетині дисциплін, розвиваючи в молодших школярів дослідницький тип мислення) [4].

Відповідно до положень Державного стандарту початкової освіти, зокрема в частині реалізації громадянської та історичної освітньої галузі, ми визначаємо сутність інноваційної компетентності через здатність педагога до інтеграції змістових ліній (хронологічної, географічної, суспільно-правової) за допомогою інноваційних дидактичних конструкцій [5].

У Новій українській школі курс «Я досліджую світ» є ідеальним майданчиком для реалізації інноваційного потенціалу вчителя, оскільки він за своєю суттю є інтегрованим і спрямованим на діяльнісний підхід. Тут вчитель перестає бути просто джерелом інформації і стає дизайнером освітнього досвіду.

На основі сучасних педагогічних досліджень можна виокремити такі ключові компоненти інноваційної компетентності:

Аксіологічно-мотиваційний компонент – становить ціннісний фундамент професійної діяльності. Передбачає сформованість інноваційної позиції вчителя як «агента змін», усвідомлення ним місії громадянської освіти як інструменту державотворення та готовність до етичного використання технологій.

Когнітивно-дискурсивний компонент – поєднує теоретичні знання із умінням професійно обґрунтовувати та обговорювати інноваційні ідеї. Цей компонент охоплює систему фундаментальних знань про закономірності історичного розвитку та суспільних процесів, а також теоретичну обізнаність щодо сучасних освітніх парадигм (принципи Нової української школи, STEM-освіта, інклюзія, змішане навчання тощо).

Технологічно-операційний компонент – відображає практичну сторону, а саме здатність майбутніх учителів початкової школи втілювати ідеї при вивченні громадянської та історичної освітньої галузі. Це володіння алгоритмами впровадження інноваційних технологій (ігрових, проєктних, інформаційно-комунікаційних); здатність трансформувати стандартні методи навчання під індивідуальні запити здобувачів освіти; використання сучасного програмного забезпечення, платформ для навчання та інструментів інтерактивної взаємодії; вміння створювати авторські дидактичні моделі та розробляти стратегію їх реалізації в освітньому процесі.

Аналітико-рефлексивний компонент – включає механізми самооцінки та педагогічного моніторингу. Передбачає здатність вчителя критично оцінювати результативність впроваджуваних інновацій, прогнозувати їхній вплив на рівень сформованості ключових компетентностей молодших школярів та здійснювати корекцію власної професійної траєкторії.

Таким чином переконаємося, що всі чотири компоненти перебувають у стані динамічної взаємодії. Аксіологічний компонент виступає «ядром» і пусковим механізмом, без якого знання залишаються формальними. Когнітивно-дискурсивний компонент зазначає, що сучасний вчитель має як володіти інформацією, так і вміти «проговорювати» інновацію, створювати комунікацію. Технологічно-операційний компонент доводить, що інноваційна ідея набуває реальної освітньої цінності лише тоді, коли вона втілена в конкретну методику та дозволяє зробити перехід від теорії до результативної практики. Закриває цикл інноваційної діяльності аналітико-рефлексивний компонент, який перетворює впровадження новацій на цінний професійний досвід, що стає підґрунтям для подальшого самовдосконалення.

Аналіз громадянської та історичної освітньої галузі у структурі стандарту Нової української школи свідчить, що інноваційна компетентність учителя є необхідною умовою для досягнення таких обов'язкових результатів навчання: *орієнтування в історичному часі та просторі* (реалізується через використання інтерактивної картографії та хронологічної візуалізації); *робота з інформацією* (передбачає навчання учнів критичному аналізу медіаповідомлень та історичних джерел за допомогою цифрових інструментів перевірки

фактів); *участь у житті суспільства* (базується на методах соціального проєктування та моделювання демократичних процедур у цифровому чи реальному середовищі класу) [2].

Таким чином, методична підготовка в системі вищої педагогічної освіти повинна виступати інтегруючою ланкою між теоретичними знаннями з історії та суспільствознавства та практичною діяльністю в умовах Нової української школи. Реалізація потенціалу дисциплін методичного циклу, зокрема «Методики навчання громадянської та історичної освітньої галузі» здійснюється через такі функціональні напрями:

1. *Трансформація лекційного простору* – традиційне викладання методики поступається місцем проблемним та бінарним лекціям. Потенціал дисципліни полягає у демонстрації викладачем власних інноваційних зразків: використання інтерактивних опитувань у реальному часі, ментальних карт для структурування змісту громадянської та історичної освітньої галузі, відеокейсів із кращими практиками вчителів-новаторів. Це формує у здобувачів вищої освіти первинну позитивну установку на інновації.

2. *Лабораторно-практичний етап* – практичні заняття мають стати майданчиком для апробації цифрових та ігрових інструментів. Потенціал реалізується через цифровий практикум (здобувачі вищої освіти не просто вивчають перелік сайтів, а створюють авторський дидактичний контент (інтерактивні плакати, квести, стрічки часу тощо)) та ігрове моделювання – проведення фрагментів уроків «Я досліджую світ», де здобувачі вищої освіти випробовують рольові ігри, «суди» над історичними постатями або симуляції демократичних процедур, що дозволяє відчутти «методичну механіку» гри зсередини.

3. *Дослідницько-орієнтоване навчання*. При вивченні «Методики навчання громадянської та історичної освітньої галузі» у здобувачів освіти розвивається дослідницька компетентність через методику роботи з першоджерелами (навчання студентів алгоритмам «критичного читання» візуальних та текстових джерел (архівних фото, плакатів, спогадів)), що є основою історичної грамотності в початковій школі та проєктну діяльність (розробка інтегрованих проєктів (наприклад: «Історія моєї вулиці»)), що поєднують краєзнавчий пошук із використанням сучасних технологій та інструментів сторітелінгу.

Безперечно, практична підготовка здобувачів вищої освіти має базуватися на використанні технологій, що забезпечують візуалізацію та «проживання» громадянського та історичного досвіду [1].

Пропонуємо систематизацію інноваційних засобів та методів, з якими доцільно ознайомити здобувачів вищої освіти на практичних та лабораторних заняттях при вивченні освітнього компонента «Методика навчання громадянської та історичної освітньої галузі».

1. *Візуалізація часу та простору* – використання інтерактивних ліній часу (таймлайнів) за допомогою сервісів TimeGraphics або Canva. Це дозволяє майбутнім учителям навчити дітей сприймати історію не як набір дат, а як неперервний процес (наприклад: створення таймлайну «Шлях до незалежності України» або «Історія моєї родини в житті громади»).

2. *Технологія віртуальної та доповненої реальності* – підготовка здобувачів вищої освіти до проведення віртуальних екскурсій музеями світу та визначними пам'ятками України (наприклад: через платформу Google Arts Culture). Це активізує пізнавальний інтерес молодших школярів, для яких наочність є визначальною.

3. *Гейміфікація та інтерактивні вікторини* – опанування платформ Kahoot, Wordwall, LearningApps для створення тематичних квестів (наприклад: «Знавці Конституції», «Символи моєї держави»). Інноваційність тут полягає у миттєвому зворотному зв'язку та зміні ролі вчителя із транслятора на модератора гри.

4. *Генеалогічні дослідження* – методика створення «дерева роду» не просто як малюнка, а як дослідження внеску родини в історію країни. Це формує в молодших школярів первинне відчуття причетності до великих подій.

5. *Метод персонажа* – вивчення історичних епох через вигаданого персонажа-однolitка (наприклад: запитання «Як жив хлопчик у часи Київської Русі чи козацтва?»). Таке обговорення розвиває історичну уяву, здатність розуміти та розділяти емоції, думки та переживання іншої людини, дивлячись на світ її очима.

6. *Рольові ігри «Я – громадянин»* – моделювання ситуацій виборів старости класу, шкільного самоврядування або вирішення конфліктів у класі (громаді). Такі рольові ігри формують у школярів розуміння демократичних процедур.

7. *Історична реконструкція в LEGO* – побудова моделей історичних споруд, фортець або планування «ідеального міста» з урахуванням потреб усіх мешканців (діти з особливими освітніми потребами).

8. *Проєкти «Добра справа»* – організація допомоги місцевому притулку для тварин, благоустрій шкільного подвір'я або створення вітальних листівок для захисників. Це практичне втілення громадянської позиції.

Також переконуємося, що інноваційність проявляється у здатності майбутніх учителів початкової школи адаптуватися до непередбачуваних обставин: швидко змінювати формат навчання (очне, дистанційне, змішане), відчувати стан дитини, створювати психологічно безпечне середовище та розвивати емпатію, фільтрувати інформацію та навчати цього молодших школярів із раннього віку.

Значимо, що практична підготовка майбутніх учителів початкової школи в закладах вищої освіти забезпечує створення методичного портфоліо – накопичення здобувачами освіти власної бази інноваційних прийомів, адаптованих до вікових особливостей молодших школярів та рефлексію досвіду – аналіз успішності

впровадження цифрового інструменту на реальному уроці «Я досліджую світ» у школі, що перетворює знання на професійну компетентність.

Варто також відмітити, що потенціал дисципліни «Методика навчання громадянської та історичної освітньої галузі» досягає максимуму, коли практичні розробки здобувачів вищої освіти проходять верифікацію під час практики.

Висновки. Отже, теоретичний аналіз підтвердив, що інноваційна компетентність майбутнього вчителя початкової школи в контексті громадянської та історичної освітньої галузі є інтегративним утворенням. Вона поєднує в собі готовність до ціннісної трансформації змісту освіти (відтворення національної ідентичності, формування критичного мислення) та технологічну спроможність використовувати сучасний цифровий інструментарій. Методична підготовка здобувачів вищої освіти має базуватися на принципах спільної участі, де викладач виступає модератором, а студент – активним проєктантом цифрового та ігрового контенту для початкової школи. Переконаємося, що методична готовність здобувачів вищої освіти до роботи в умовах Нової української школи формується через перехід від репродуктивного засвоєння методики до створення власних методичних кейсів та їх використання під час проходження педагогічної практики.

Подальшого наукового вивчення потребують питання розроблення діагностичного інструментарію для оцінювання рівнів сформованості інноваційної компетентності здобувачів вищої освіти на різних етапах навчання.

Використана література:

1. Гільберг Т., Тарнавська С., Хитра З., Павич Н. Нова українська школа: методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у 3–4 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу: навчально-методичний посібник. Київ: Генеза, 2020. 240 с.
2. Державний стандарт початкової освіти. Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти 1–2 класи. Київ: ТД «ОСНОВА-ЦЕНТР», 2018. С. 91–121.
3. Нова Українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи / загальна ред. М. Грищенко. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення : 29.03.2026).
4. Освітня програма підготовки здобувачів освіти спеціальності А3 Початкова освіта (бакалаврський рівень освіти). Університет Григорія Сковороди в Переяславі. URL: <https://drive.google.com/file/d/1iugxw-NJVlpyKf6FcgM3johE9nvaliu-/view> (дата звернення: 15.03.2026).
5. Оновлений Державний стандарт початкової освіти : що змінилося. URL: <https://mon.gov.ua/news/uriad-zatverdyv-onovlenyi-derzhavnyi-standart-pochatkovoi-osvity-shcho-same-zminiuietsia> (дата звернення: 02.03.2026).
6. Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)». URL: https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2020/12/Nakaz_2736.pdf (дата звернення: 25.03.2026).

References:

1. Gilberg, T., Tarnavska, S., Khytra, Z., & Pavych, N. (2020) Nova ukrainska shkola: metodyka navchannia intehrovanoho kursu «Ia doslidzhuui svit» u 3-4 klasakh zakladiv zahalnoi serednoi osvity na zasadakh kompetentnisnoho pidkhodu [The New Ukrainian School: Teaching methodology for the integrated course 'I Explore the World' in Years 3–4 of general secondary education institutions based on a competence-based approach]: navchalno-metodychnyi posibnyk. Kyiv: Geneza, 240 s. [in Ukrainian].
2. Derzhavnyi standart pochatkovoi osvity. Typovi osvitni prohramy dlia zakladiv zahalnoi serednoi osvity 1–2 klasy (2018) [The State Standard for Primary Education Model. Educational Programmes for General Secondary Education Institutions for Grades 1–2]. Kyiv: OSNOVA-CENTER Publishing House, S. 91–121. [in Ukrainian].
3. Nova Ukrainska shkola. Kontseptualni zasady reformuvannia serednoi shkoly (2017) [The New Ukrainian School. Conceptual principles of secondary school reform] / general ed. by M. Gryshchenko. URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (data zvernennia: 29.03.2026). [in Ukrainian].
4. Osvitnia prohrama pidhotovky zdobuvachiv osvity spetsialnosti A3 Pochatkova osvita (bakalavrskiy riven osvity). Universytet Hryhoriia Skovorody v Pereiaslavi. [Educational program for training of applicants for education in specialty 013 Primary education (bachelor's degree). Hryhoriia Skovoroda University of Pereiaslav]. URL: <https://drive.google.com/file/d/1iugxw-NJVlpyKf6FcgM3johE9nvaliu-/view> (data zvernennia: 15.03.2026). [in Ukrainian].
5. Onovlenyi Derzhavnyi standart pochatkovoi osvity: shcho zminylosia [Updated State Standard for Primary Education: What Has Changed]. URL : <https://mon.gov.ua/news/uriad-zatverdyv-onovlenyi-derzhavnyi-standart-pochatkovoi-osvity-shcho-same-zminiuietsia> (data zvernennia: 02.03.2026). [in Ukrainian].
6. Profesiinyi standart za profesiiami «Vchytel pochatkovykh klasiv zakladu zahalnoi serednoi osvity», «Vchytel zakladu zahalnoi serednoi osvity», «Vchytel z pochatkovoi osvity (z dypломom molodshoho spetsialista)» (2020) [Professional standard for the professions "Teacher of primary classes of general secondary education", "Teacher of institution of general secondary education", "Teacher of primary education (with associate diploma)"]. URL: https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2020/12/Nakaz_2736.pdf (data zvernennia: 25.03.2026). [in Ukrainian].

H. Chernenko. Developing the innovative potential of future primary school teachers in the course 'Methods of Teaching Civic and Historical Education'

This article substantiates and methodologically elaborates a system for developing the innovative potential of future primary school teachers in the process of their professional training to teach civic and historical education. The relevance of the study stems from the requirements of the Professional Standard for Teachers and the realities of the New Ukrainian School reform, which require teachers to be prepared to work in an environment of digitalisation and to foster pupils' national identity.

The study explores the nature of innovative competence as an integrative construct and identifies its key components: axiological-motivational, cognitive-discursive, technological-operational, and analytical-reflective. The study demonstrates that methodological training in higher education institutions must shift from reproductive knowledge acquisition to the active design of digital and game-based content. The potential of the course 'Methodology of Teaching in the Field of Civic and Historical Education' is realised through the implementation of problem-based lectures, laboratory and practical sessions, and research-oriented learning.

Particular attention has been paid to the systematisation of innovative educational technologies, including interactive time visualisation, virtual reality technologies and gamified platforms. The practical significance of the study lies in the development of an algorithm enabling higher education students to create a teaching portfolio that facilitates the verification of innovative teaching methods during their teaching placements.

It has been demonstrated that innovative competence combines a readiness for a values-based transformation of educational content, namely: the cultivation of national identity, the development of critical thinking, and the technological ability to utilise modern teaching technologies. Such innovative potential among higher education students will have a positive impact on the teaching of civic and historical education in primary schools.

Key words: *innovative competence, prospective primary school teachers, methodological training, civic and historical education, New Ukrainian School, the integrated course 'I Explore the World'.*

Дата першого надходження статті до видання: 29.04.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 21.05.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.05.2026

Стаття поширюється на умовах
ліцензії відкритого доступу
CC BY 4.0